

Izdavač: Hrvatski stočarski centar
Ilica 101, ZAGREB
Za izdavača: Krešimir Kuterovac, dipl.ing
Urednik: prof.dr.sc. Pavo Caput

Autori: Krešimir Kuterovac, dipl.ing
mr.sc. Zdravko Barać
dr.sc. Milan Bolić
mr.sc. Ana Dakić
mr.sc. Maja Dražić
Vesna Bulić, dipl. ing.
Ljiljana Husinec, dipl.ing
Marijan Janeš, dipl. ing.
Aleksandar Kljujev, dipl. ing.
Zvonimir Nushol, dipl. ing.
Franjo Poljak, dipl.ing.
Ante Pezo, dipl.ing
Davor Pranić, dipl.ing
Drago Solić, dipl.ing
Ivan Šćepanović, dipl.ing

Lektor: Sunčana Borković, prof.

ISBN 953-6526-35-2

Tisak: UVEZ, Zagreb - Ilica 152
Naklada: 1000 primjeraka

90. obljetnica organiziranog uzgojno-seleksijskog rada u stočarstvu Hrvatske

Sadržaj:

Uvod	7
1. Organizacijski oblici i zakonodavstvo u promicanju unapređivanja stočarstva	9
1.1. Odraž političkih promjena na stočarstvo	9
1.2. Stočarsko zakonodavstvo	10
1.3. Uzgoj stoke u gospodarskim promjenama	12
2. Počeci i tijek uzgojno-seleksijskog rada u govedarstvu	13
2.1. Uvoz kvalitetne stoke	13
2.2. Udruživanje uzgajivača stoke	16
2.3. Osnivanje Saveza marvogojskih udruga	18
2.4. Izmjere i ocjene goveda	20
2.5. Kontrola mliječnosti	20
2.6. Stočarske izložbe	21
2.7. Osnivanje centralne matične kartoteke	22
2.8. Utemeljenje jedinstvene seleksijske službe	23
3. Program gojibene izgradnje u govedarstvu	25
3.1. Provedba uzgojnog programa za simentalSKU pasminu	26
3.2. Provedba uzgojnog programa za smeđu pasminu	33
3.3. Provedba uzgojnog programa za holstian friesian pasminu	34
4. Proizvodni rezultati u govedarstvu	39
4.1. Rezultati proizvodnje kravljeg mlijeka	39
4.2. Oplodnja krava i junica	41
5. Uzgojno-seleksijski rad u konjogojstvu	47
6. Uzgojno-seleksijski rad u svinjogojstvu	55
6.1. Povijest uzgoja svinja na hrvatskim prostorima	55
6.2. Plan i program uzgoja svinja iz 1997. godine	60
6.3. Rezultati uzgojno-seleksijskog rada u desetogodišnjem razdoblju (1993. – 2002.) ..	66
6.4. Prodaja uzgojno valjanih rasplodnih svinja	75
6.5. Umjetno osjemenjivanje svinja	76
7. Uzgojno-seleksijski rad u ovčarstvu	77
8. Uzgojno-seleksijski rad u kozarstvu	91
9. Uzgojni rad u peradarstvu	99

10. Uzgojno-seleksijski rad u pčelarstvu	103
11. Međunarodna suradnja	109
11.1. Govedarstvo	109
11.2. Konjogojstvo	111
11.3. Svinjogojstvo	111
11.4. Ovčarstvo i kozarstvo	112
11.5. Pčelarstvo	112
12. Provedba uzgoja i selekcije domaćih životinja u budućem razdoblju	113
13. Novi poslovi Hrvatskog stočarskog centra u budućnosti	117

Uvod

Rijetke su gospodarske grane koje imaju kontinuitet od 90 godina u svojem trajanju. Uzgojno-seleksijski rad u stočarstvu Hrvatske, kao sustav mjera trajnog unapređivanja, ove godine bilježi 90. godina neprekidne aktivnosti.

Stočarstvo Hrvatske kroz svoju povijest stalno je vezano uz postignuća u uzgoju, selekciji stoke i tehnologijama u zapadnom svijetu, poglavito u srednjoeuropskim zemljama. Takvu orijentaciju poticao je 100-godišnji interes hrvatskog seljaka i društveno-političke okolnosti u hrvatskim krajevima. Može se s ponosom kazati da je stočarska tradicija u Hrvatskoj sazdana od jednakih događaja koji su karakteristični i za najrazvijenije stočarske zemlje. Dosezi u uzgoju i selekciji ravnopravni su europskima, a u nacionalnom okviru primjereni specifičnim uvjetima stočarske proizvodnje u pojedinim razdobljima. Karakteristični rezultati prikazani su u ovoj publikaciji.

Tijekom 90-godišnje uzgojno-seleksijske aktivnosti u stočarstvu Hrvatske zabilježeno je nekoliko obljetnica i prijelomnica u radu.

Prigodom 60. godišnjice (1973.) tadašnja Republička seleksijska služba Hrvatske jedina je odlikovana ordenom predsjednika Republike Jugoslavije.

U samostalnoj Republici Hrvatskoj obilježena je 80. godišnjica (1993.) na vrlo svečan način. Tom prigodom izdana je opsežna publikacija o povijesti uzgojno-seleksijskog rada u stočarstvu Hrvatske.

Danas slavimo 90. godišnjicu. Odlučili smo se radno je obilježiti, prigodnim prikazom uzgojno-seleksijskog dosega glavnih vrsta stoke. Ova publikacija ima svrhu ukratko se osvrnuti na relevantne povijesne značajke, a više dokumentirati aktualne rezultate i smjernice uzgojno-seleksijskog rada u stočarstvu Hrvatske. Proširenjem djelatnosti Stočarskog centra Hrvatske na sve glavne mjere poboljšanja i razvoja, njegova glavna zadaća – uzgoj i genetsko poboljšanje stoke dobiva veće mogućnosti razvoja.

Urednik

1. ORGANIZACIJSKI OBLICI I ZAKONODAVSTVO U PROMICANJU UNAPREĐIVANJA STOČARSTVA

1.1. Odras *političkih promjena na stočarstvo*

Utjecaji zapadnoeuropske poljoprivredne tehnološke revolucije prodiru k nama sredinom XVIII. stoljeća. Oni se vrlo sporo prihvaćaju i šire na naše prostore zbog nekoliko razloga (niska pismenost, prirodni uvjeti, različiti feudalni sustavi itd.).

Prvo društvo na ovim prostorima osnovano je 1767. godine, a slijedi osnivanje većeg broja društava do 1841. kada se u Zagrebu osniva Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo.

Ono je imalo velik utjecaj na razvoj poljoprivrede, a time i stočarstva na našim prostorima. Već na prvoj skupštini društva zaključilo se kako bi trebalo snimiti stanje u poljodjelstvu. Društvo je zamolilo vlasteline i svećenstvo da što opširnije opišu svoja gospodarstvo (što posjeduju, koliko obrađuju zemljišta, kako se krmi stoka, koje se krmne biljke siju, kakvo voće i vino proizvode, kako seljaci žive, kakve kuće imaju itd.). Odlučeno je da se izdaje glasilo pod naslovom "List mesečni".

Kako je u to doba utjecaj države na razvoj poljoprivrede bio vrlo malen, upravo je Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo dobro došlo kao pokretač i nositelj prijedloga i mnogih zahvata na tom području.

Uz ostalo, "gospodarske podružnice" bile su tijekom godina mjesto nabave i razdiobe uvezenih rasplodnih goveda.

Na skupštini 1842. donesen je zaključak da se pregleda i popiše sveukupna marva u Kraljevini i da se uvede marvinski katastar kao temelj boljem živinogojstvu.

Na skupštini 1856. priopćeno je da je odobreno otvaranje gospodarske škole. Četiri godine poslije otvoreno je Gospodarsko učilište u Križevcima.

Hrvatsko-slavonsko gospodarsko društvo 1876. godine podnosi Hrvatskoj zemaljskoj vladi "prijedlog za unapređenje stočarstva Hrvatske" u kojem se predlaže osnivanje pepinjera, gdje bi se držali subvencijama Vlade uvezeni bikovi. Nadalje se predlaže organiziranje izložbi stoke i davanje nagrada za uspješan uzgoj te da se čim prije "Matica o hrvatskoj marvi uvede".

U sklopu prijedloga o unapređivanju stočarstva predlaže se Hrvatskom saboru da se što prije donese zakonska osnova o promicanju govedarstva te da se Hrvatsko-slavonskom gospodarskom društvu dodijeli subvencija od 10.000 forinti za nabavu rasplodnih bikova.

Hrvatska zemaljska vlada od 1876. počinje dodjeljivati redovite subvencije za uvoz bikova podružnicama društva uz obvezu da se "ponajviše za oplemenjivanje domaćeg stočarstva mogu upotrijebiti".

Gospodarska podružnica Križevci sastavlja osnovu za razvoj stočarstva. Ona je temelj budućeg Statuta u kojem je okosnica prijedlog:

1. da se u zemaljskom uzgoju osigura jedan rasplodni bik na 80 krava
2. da se za oplemenjivanje domaćih goveda upotrebljava meltalsko govedo, a u pomanjkanju dovoljnog broja meltalskog da se pripuštaju križanci domaćeg goveda s meltalcem.

Uz navedene udarne smjernice predviđa se kupnja bikova od Gospodarskog učilišta i dodjela junica u seljački uzgoj. Statut predviđa zabranu izlaska bičića od jedne do dvije godine na pašu s "čordom" te osnivanje povjerenstava za uzgoj stoke itd.

Od aktivnosti Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva ne smijemo zaboraviti organizaciju prve Dalmatinsko-hrvatsko-slavonske izložbe u Zagrebu 1864. godine.

1.2. Stočarsko zakonodavstvo

Nakon 1848. godine zbile su se važne društvene promjene na tadašnjem području Hrvatske. Osam godina nakon ukinuća kmetstva 1953. godine ukida se pravo ispaše na vlastelinskim posjedima bez odštete u novcu i naravi (počeci plaćanja korištenja).

Carski patent 1857. godine određuje odvajanje dijela vlastelinskih šuma i pašnjaka za potrebe bivših kmetova u njihovo zajedničko vlasništvo tzv. urbarijalnu općinu.

Preostalo zemljište, "alodije", ostaju u vlasništvu bivšeg vlastelina. Tim procesima na selu dolazi do specifičnog oblika vlasništva nad urbarijalnim općinama, nazvanima "zemljišne zajednice".

Propisima donesenima 1894. godine zemljišne zajednice tretirane su kao pravne osobe i vlasnici ovlašteničkog prava te su mogle slobodno raspolagati svojim dijelom, ali i otuđiti ga prema svojoj volji.

U razvoju stočarstva zemljišne zajednice imale su ogromno značenje te su znatno doprinijele rastu broja goveda, prometu pa i izvozu stoke i mesa iz Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Austro-ugarskom nagodbom 1867., odnosno Hrvatsko-ugarskom nagodbom 1868. godine Hrvatska, Slavonija i Dalmacija ostvaruje potpunu autonomiju u području unutarnjih poslova, što je imalo pozitivan učinak na razvoj poljoprivrede odnosno stočarstva.

Dolaskom I. Mažuranića za bana počinje i važna zakonodavna aktivnost. Godine 1874. donosi se "Zadružni zakon" kojim se određuju pojedinosti diobe kućnih zadruga, zatim "Zakon o pučkom školstvu i preparandijama" kojim se određuje da se preko nastavnog programa daje učiteljima podloga za podučavanje djece o osnovama poljoprivredne proizvodnje.

Za vrijeme banovanja bana I. Mažuranića utvrđena je gruntovnica, donesen zakon o zemljari- ni te neki veterinarski propisi.

Vlada bana I. Mažuranića 1876. godine prvi puta odobrava sredstva u iznosu 8.000 forinti iz državnog proračuna od kojih se dio koristio za nabavu rasplodne stoke.

Već 1879. godine Hrvatski sabor prihvaća prijedlog Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva da se iz proračuna odobri subvencija od 20.000 forinti za podupiranje stočarstva i drugih grana gospodarstva. Iako sredstva nisu bila velika, ipak su omogućila da se za potrebe seljačkih gospodarstava uvezu rasplodni bikovi i junice europskih pasmina.

Dolaskom govede kuge 1869. godine na područje Europe pokazala se potreba zajedničke borbe šireg kruga zemalja protiv te bolesti. Prvi veterinarski zakon donesen je 1888. godine pod nazivom "Zakon ob uređenju veterinarstva", a provedbeni napatuk donesen je krajem iste godine. Zakon regulira položaj i zadaću veterinarske službe, pograničnu službu, dezinfekciju na željezni- cama i brodovima, pregled mesa i stoke te obrađuje pojedine zarazne bolesti.

Predviđeno je osnivanje Veterinarske zaklade kao pravnog tijela.

Sredstva Veterinarske zaklade služila su, prije svega, za suzbijanje i likvidiranje stočnih zaraza, zatim za podizanje ustanova i postrojenja koja služe u provedbi redarstveno-veterinarskih propisa, unapređenje veterinarstva kao i subvencije pri nabavi bikova. Uredbom Vlade 1895. godine u Zakon se uvodi obveza licenciranja bikova.

Grof Josip Drašković 1891. godine organizira konferenciju gospodarsko-stočarskih stručnjaka s ciljem rasprave o stanju stočarstva Hrvatske i Slavonije i počecima područja uzgoja kvalitetnih rasplodnih goveda. Poticajima i rezultatima s te konferencije osniva se na sjeverozapadu Hrvatske područje gdje se za oplodnju autohtone buše upotrebljavaju meltalski i pincgavski bikovi te tako stvara sve bolje i bolje govedo. To je područje poslije prihvatilo najveći broj uvezenih bikova i na njemu se razvio uzgojno-seleksijski rad putem marvogojskih udruga i kasnije Saveza marvogojskih udruga.

Zakon o promicanju stočarstva iz 1905. godine sadrži osam članaka koji određuju upotrebu rasplodnjaka, nadzor nad provedbom zakonom donesenih mjera, odvajanje rasplodnjaka te kaznene mjere.

Napatkom je propisano deset mjera:

- uređenje pasminskih uzgojnih kotara za pojedine vrste stoke
- uređenje stočarskih povjerenstava
- licenciranje rasplodnjaka
- nabavu rasplodnjaka koji su potrebni povrh licenciranih te nabavu pasminskih čistokrvnih plotkinja
- uređenje zemaljskih matičnih knjiga za stoku
- podupiranje uzgajivača koji othrane i za javne rasplodne svrhe rabe valjane rasplodnjake s podupiranjem marvogojskih zadruga
- izložbe i nagrađivanje valjane pašne stoke uopće
- podjeljivanje valjanih pripašnih životinja u privatnu njegu
- uređenje pašne i prostora
- statistika stoke i trgovine sa stokom

1.3. Uzgoj stoke u gospodarskim promjenama

Stočarstvo XIX. stoljeća ekstenzivnog je karaktera. U govedarstvu se nedovoljno timare životinje. One obitavaju u lošim objektima, ispaša je na površinama iza žetve i berbe kukuruza, površinama ugara, zapuštenim pašnjacima i šumama, bez korištenja koncentriranih krmiva. Zimska ishrana bila je posebno problematična, a pasmine su bile buša i podolac.

Ukidanje kmetstva 1848. godine utječe na intenzifikaciju poljoprivredne proizvodnje, osobito na vlastelinstvima, koja uvode nove tehnologije: željezni plug, vuču na parni pogon itd. Odustaje se od tropolja i znatan dio površine preorava se za industrijsko i krmno bilje. Razvojem industrije povećava se broj gradskog stanovništva, a time i potrošnja mesa, posebice goveđeg.

Takva kretanja uvjetuju povećanje broja goveda, što je prema Stipetiću (1959.) vidljivo iz sljedeće tablice.

Tablica 1: Kretanje broja goveda u Hrvatskoj 1857. – 1921. godine

Godina	Broj goveda	Indeks
1857.	884,945	100,00
1869.	786,848	88,92
1880.	838,138	94,71
1895.	1043,992	117,98
1911.	1268,329	143,33
1921.	1206,059	136,29

U istom razdoblju prema Stipetiću (1959.) bilježimo prodaju goveda i teladi izvan Hrvatske.

Tablica 2: Prodaja goveda i teladi

Godina	Broj goveda	Broj teladi
1904.	119,165	22,732
1905.	130,196	23,274

Možemo ustvrditi da je u početku XIX. stoljeća govedarska proizvodnja bila usmjerena na uzgoj radnih životinja i proizvodnju stajskog gnoja, a u drugoj polovici stoljeća počela se usmjeravati k proizvodnji goveđeg mesa, ali još ne i mlijeka.

Upravo u drugoj polovici XIX. stoljeća počinju se nazirati nastojanja zakonodavaca i uzgajivača za uvozom plemenitih pasmina goveda iz uzgojnih područja Europe, što je uvjetovalo i potrebu za raznim stimulacijama i subvencijama kod uvoza i uzgoja rasplodnih grla. Kako bi uzgajivači mogli uzgojiti visokokvalitetna rasplodna grla, nastala je potreba osmišljenog uzgojno-seleksijskog rada.

2. POČECI I TIJEK ORGANIZIRANOG UZGOJNO-SELEKCIJSKOG RADA U GOVEDARSTVU

Usporedo s prvim uvozima goveda u cilju oplemenjivanja domaćih autohtonih goveda dolazi i do osnivanja marvogojskih udruga te se uvodi matično knjigovodstvo i prve kontrole mliječnosti, što predstavlja početke organiziranog uzgojno-selekcijskog rada u govedarstvu.

2.1. UVOZI GOVEDA OD 1826. DO 1918. GODINE

Iako tijekom razrade pojedinih područja spominjemo neke od događaja koji su uvjetovali uvoz ove ili one pasmine goveda, pokušat ćemo na jednom mjestu, po mogućnosti kronološkim redom, opisati vrijeme, pasmine, namjere uvoznika i rezultat namjere odnosno želju za boljitkom u ovoj grani gospodarstva.

Zatečeno stanje u govedarstvu 1826. godine:

- a) dvije autohtone pasmine u većem dijelu Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (buša i podolac)
- b) loši uvjeti držanja, loš smještaj, loša hranidbena podloga
- c) neodržavane i zapuštene livade i pašnjaci
- d) i ostali činitelji ekstenzivnog poljodjelstva i gospodarstva uopće.

Prvi zabilježeni slučaj uvoza strane pasmine s ciljem uzgoja u čistoj krvi, ali i korištenjem bikova u široj populaciji u vlasništvu seljaka, za pretapanje buše, zbio se na biskupskom imanju u Konjščini. **Zagrebački biskup Alagović uvezao je 1826. godine** na biskupsko imanje nekoliko goveda **tuks cilertalske pasmine**.

Tijekom uzgoja i razmnažanja, tu stoku, i junice i bičiče, seljaci iz okolice Konjščine križali su sa zagorskim bušama. Tijekom križanja, s vremenom vjerojatno i nakon povratnog križanja, nastalo je prvo govedo domaćeg imena, **zagorsko govedo**, koje se održalo sve do kraja XIX. stoljeća kada mu se trag gubi zbog križanja s drugim pasminama koje su ulazile u zemlju.

Sljedeći registrirani uvoz, **1853. godine**, zabilježen je u Đakovu na đakovačkom biskupskom vlastelinstvu posredstvom **biskupa Strossmayera**. Riječ je o 60 krava i jednom biku **marijadvorske pasmine** u cilju proizvodnje bikova za narodno gospodarstvo.

Vlastelinstvo uvozi **1868. godine** 30 krava i jednog bika **istočnofrizijske pasmine** (za koje je karakteristično da su glava i vrat crni). Za razliku od marijadvorske pasmine, s mesno-radnog tipa prelazi se na mliječni tip goveda. Jedan je od razloga vjerojatno već postojeća »Švajcerija« – pogon za preradu mlijeka. No ova pasmina, bez obzira na dobar prijam kod domaćih proizvođača, bila je pokošena tuberkulozom zbog lošijih uvjeta i brzo je nestala iz uzgoja.

U periodu između 1826. i 1867. godine uvoz goveda tekao je nekontrolirano pa nailazimo na bilješke o uvozu sljedećih pasmina:

- a) Grof Drašković uvozi na imanje u Opeku (koje preuzima grof Bombelles) **bernska šarena goveda** (preteča današnjeg simentalca).
- b) Prema navodima veterinara Thalmeira, grof Festetić uzgaja u okolici Čakovca **mađarskog podolca »gljufa«**.
- c) Veleposjednik markiz de Piennes (Vrbovec) pokušava sa **shorthornima i normandijskim govedom**.
- d) Grof Jelačić u Novim Dvorima uzgaja od 1889. godine **mirtalska goveda** i s njega prelazi na simentalca.
- e) »Lenarčić (1887. godine) piše da je na majuru Kraljevce kod Valpova naišao na krave shorthorna, **algajske i holandske pasmine** s nastojanjem da se križanjem dobiju prikladne životinje«.
- f) P. Drašković u V. Bukovcu uzgaja **pincgavca** a poslije niži - manji soj pincgavca - **meltalsko govedo** iz Koruške.
- g) Mihalavićevi 1882. godine uvoze iz Moravske 10 krava i jednog bika **kravarske pasmine (Kuhlander)**, soj simentalke pasmine.
- h) U Slavoniji se aklimatiziralo **Bonyhadsko govedo**, nastalo u Mađarskoj križanjem s bernskim i simentalnim govedom. Uvezenim bikovima križao se domaći podolac.

Takvim uvozima u Hrvatskoj su se pred kraj stoljeća pored autohtonih mogle pronaći sljedeće pasmine goveda: švicarska, montafonska, algajsko-oberintalska, pincgavsko-meltalska, marijadvorska, lavantalska, mirtalska, muredolska, bernska, simentalca, bonyhadska, kuhlandska, shorthornska, holandeska, hereford i križanci tuks-cilertalskog goveda.

Naredbom Hrvatske vlade, 1886. godine određuje se općinama da uzgajaju čistokrvne bikove za rasplod (nakon uvoza junica i bikova čistokrvne pasmine) i da vode trajnu brigu o tomu da se prigoj čistokrvnih bikova u pojedinim mjestima njihova područja neprekidno podržava.

Naredbom iz 1895. godine, u eri veće nabave bikova i junica iz uvoza, određeno je da **općina podmiruje manjak bikova** i drži ih o svojem trošku ako na području općine nema dovoljno privatnih bikova i bikova gospodarskih podružnica (u odnosu 1:80). Prilike u toj domeni sve se više sređuju. Iste godine donesena je i **naredba o licenciranju**. »Zaživila« je tek nakon donošenja »**Zakona o promicanju stočarstva**« iz **1905.** godine odnosno »**Naputka o provedbi toga Zakona**« iz **1908. godine**.

U razdoblju od 1896. do 1900. godine utvrđene su metode pretapanja: u sjeverozapadnoj Hrvatskoj meltalsko, pincgavsko pa simentalno govedo, a u Dalmaciji oberintalsko. Navedene su se pasmine prilično brzo, s manje ili više poteškoća, prilagodile našoj klimi i uvjetima, u većini slučajeva već nakon tri generacije.

Rastući interes stočara naveo je Hrvatsku zemaljsku vladu da najavi u 1914. godini nabavu junica simentalne pasmine iz Švicarske i Badena, uz sljedeće uvjete:

1. Nabavljaju se neoplođene junice 16 – 20 mjeseci.
2. Junice se nabavljaju prije svega za marvogojske udruge jer tu djeluju čistokrvni bikovi. Stočari, ako nisu članovi marvogojske udruge a preuzimaju junice, dužni su se učlaniti u marvogojske udruge.
3. Potencijalni kupci trebaju uplatiti kod Zemaljske blagajne 600 kruna po junici, uz obavezu da eventualnu razliku uplate mjesec dana nakon preuzimanja.
4. Naručitelji plaćaju samo cijenu junice, a Zemaljska vlada plaća sve ostale troškove (dopremu, carinu i ostale troškove nabave).
5. Junice se odmah otpremaju naručitelju putem marvogojskih udruga ili podružnice HSGD-a odnosno gospodarskih udruženja.
6. Preuzete junice naručitelj ne smije prodavati u inozemstvo bez posebne dozvole Zemaljske vlade, a muško potomstvo dužan je u prvom redu ponuditi Zemaljskoj vladi u otkup za uzgojne svrhe.
7. Hrvatska zemaljska vlada daje jamstva na rasplodnu uporabivost i uvjete na tuberkulozu.
8. Narudžbe se primaju preko općine.
9. Naručitelji se mogu o svojem trošku priključiti nabavnom povjerenstvu.

Taj najavljeni uvoz nije obavljen, zbog I. svjetskog rata, kao i svi drugi do 1918. godine.

Tek 1918. godine uvezeno je iz bernskog kantona i Švicarske 35 bikova i 170 krava. Kasnijih godina uvoz je bio marginalan jer su se udruge nakon rata ojačale i proizvodile kvalitetan materijal.

Tablica 3: Broj goveda i pasminski sastav u Hrvatskoj i Slavoniji

Pasma	Broj goveda			
	1895.	%	1911.	%
Domaće pasmine buša i podolac	738.674	81,3	480.071	42,3
Oplemenjene pasmine i križanci sa simentalcem, pincgavcem i oberintalcem	169.684	18,7	654.591	57,7
Bivoli	422		195	
Ukupno:	908.780	100	1.134.857	100

Izvor: Izvješće o radu Zemaljske gospodarske uprave Kraljevine Hrvatske i Slavonije (od 1909. do 1911., Zagreb, 1914. godine)

Bez obzira na šarolikost križanaca ne može se poreći početni uspjeh u postupnom pretapanju autohtonih pasmina k postavljenim ciljevima jer je udio buše, podolca te bivola znatno umanjen.

2.2. UDRUŽIVANJE UZGAJIVAČA GOVEDA

OSNIVANJE MARVOGOJSKIH UDRUGA

Prve pokušaje organiziranja gospodara bilježimo **1896. godine**, 36 godina nakon početka rada »Kraljevskog višeg gospodarskog učilišta i ratarnice« u Križevcima, gdje je gospodarska podružnica Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva na poticaj nastavnog osoblja škole pokrenula osnivanje marvogojske zadruge koja se zvala »**Marvogojstvena zadruge gospodarske podružnice**« u Križevcima.

Pravila Zadruga potvrdila je Hrvatska zemaljska vlada 02. 03. 1896. godine. Unatoč naporima, pokušaj nije uspio i Zadruga nije počela s radom, pa čak ni nakon ponovljenih pokušaja.

U Vrbovcu 1904. godine osnovana je **prva marvogojska udruga** (koja se održala do 1958. godine) za uzgoj goveda pincgavske pasmine i njezinih sojeva.

U udruzi Vrbovec i nekoliko poslije osnovanih udruga proizvodio se čistokrvni ženski i muški pomladak za sva područja gdje se uzgajalo pincgavsko govedo (kotari Sunja, Kostajnica, Petrinja, Glina, Vrginmost, Dvor na Uni i dio Vojnića).

Od 1905. godine Hrvatska zemaljska vlada počela je svjesno uvažati simentalca preko kojega bi križanjem bio postignut željeni tip goveda. Rajon uzgoja je sjeverno od Save i Kupe, s nekim dijelovima Karlovca.

U međuvremenu, rastući interes seljaka s područja Svetog Ivana Žabnog i okolice doveo je do nabave novih 78 bikova i junica. To je bio osnovni početni materijal za osnivanje prve marvogojske udruge u Sv. Ivanu Žabnom.

Na poticaj stručnjaka Križevačkog učilišta osnovana je »**Hrvatska marvogojska udruga u Sv. Ivanu Žabno**«.

Pravila Udruge odobrena su odlukom Hrvatske zemaljske vlade.

Sadržaj rada tadašnjih udruga vidljiv je iz pravila koja su tada važila, a ona su glasila:

- strogo odabiranje priplodne stoke,
- nabava i uzdržavanje kvalitetnih bikova
- uređenje matičnih knjiga,
- priređivanje izložbi i sajmova rasplodne stoke,
- redovno i obavezno cijepljenje tuberkulinom, te obaveznim izdvajanjem reagiranih grla,
- uzajamno osiguranje stoke,
- kontrola muznosti,
- posredovanje kod nabave i prodaje rasplodne stoke.

Pravila su utvrdila svrhu udruge: »udomiti i racionalnim uzgojem raširiti goveda zajamčeno čistokrvne pasmine, koja su u ovom kraju uvedena importom originalnih pripašnih životinja iz Švicarske i Badenske s osobitim obzirom na gojaznost i dojnost«.

Nakon osnivanja Udruge u Svetom Ivanu Žabnom počinje **era naglog formiranja udruga** i u drugim mjestima. Pokraj Velike Gorice 1906. bilježimo i osnivanje sljedećih:

Marvogojska udruga Gola,	1908. godine
Marvogojska udruga Sveta Nedjelja,	1909. godine
Marvogojska udruga Đurđevac,	1910. godine
Marvogojska udruga Nova Gradiška,	1910. godine

Marvogojska udruga Nova Gradiška,	1910. godine
Marvogojska udruga Hercegovac,	1910. godine
Marvogojska udruga Virje,	1912. godine
Marvogojska udruga Križevci,	1912. godine
Marvogojska udruga Virovski Konaci,	1912. godine
Marvogojska udruga Rečica,	1912. godine
Marvogojska udruga Bela,	1912. godine
Marvogojska udruga Jaska,	1912. godine
Marvogojska udruga Stupnik kraj Zagreba,	1912. godine
Marvogojska udruga Bedekovčina,	1912. godine
Marvogojska udruga Križ,	1912. godine
Marvogojska udruga Oborovo,	1913. godine
Marvogojska udruga Nova Rača,	1914. godine

Rat je prekinuo daljnje osnivanje udruga. Tadašnjih **18 marvogojskih udruga** velik je uspjeh u organizacijskom smislu i u smislu prihvaćanja ideje o zajedništvu, radu po utvrđenim pravilima, dakle, utvrđenom redu i unapređenju domaćeg govedarstva. Marvogojske udruge postale su rasplodišta pepinjera čistokrvne simentalske stoke - bikova.

Neke su udruge uz čistokrvne uzgajale i križance, a cilj takvih udruga bio je »pravilnim uzgojem udomiti čistokrvna grla zajamčeno čistokrvne simentalske pasmine, zatim uporabom samo čistokrvnih bikova usavršiti dosadašnju simentalsku križančad, te ju dotjerati do čistokrvnosti« (cit. Veterinarski vjesnik).

Takve »kontrolne udruge« za simentalske križance imale su za cilj »podržati vrijednost dosadašnje simentalske križančadi«. U tu svrhu izabrat će se križane simentalske krave lijepih oblika, čvrstog ustroja i dobre dojnosti, provadati će se kontrola o potrošku hrane i proizvodnji mlijeka u kvalitativnom i kvantitativnom pogledu (cit. Šmalcelj I. 1943).

»Kontrolne udruge« nisu se održale zbog više razloga, a najveći je što nisu mogle provoditi redovitu kontrolu mliječnosti. Preostale udruge uzgajale su simentalsku pasminu goveda u čistoj krvi.

TIPOVI MARVOGOJSKIH UDRUGA

Kroz period od osnivanja udruga do uvođenja kontrole proizvodnih svojstava selekcijskih grla državni organi i ostali gospodarski čimbenici stimulirali su subvencijama proizvodnju, posebice bikova, i osiguravali kvalitetniju oplodnju kako bi se proces oplemenjivanja, pretapanjem autohtonih pasmina, što više ubrzao i postigao konačni cilj gospodarenja u govedarstvu s materijalom koji je kvalitetan i donosi gospodarski probitak.

Osnovni je cilj marvogojskih udruga, a poslije i saveza marvogojskih udruga da uz selekcijske mjere i zahvate unapređuju govedarstvo i uzgojem kvalitetnih životinja ojačaju ekonomski položaj proizvođača i društvenu zajednicu u cjelini.

Proizvodnjom kvalitetne stoke članovi udruga imali su gospodarske koristi i poticaj za proširenje proizvodnje.

Sve marvogojske udruge nisu obavljale sve propisane ili bolje reći željene zadatke, tako da, prema Prohaski, 1919. godine razlikujemo:

- a) najniži stupanj udruge koji se bavi zajedničkom nabavom i držanjem rasplodnjaka. Nabavlja se bik i oploduje udružne krave, a skokovina se naplaćuje – taj tip nije bio proširen.

- b) srednji stupanj udruga bavi se uzgojem čistokrvnih goveda, vode se uzgojne, matične i prigojne knjige, uzgajaju se čistokrvni bikovi, priređuju izložbe i nagrađivanja uz sajmove rasplodne stoke. Organiziraju se skupna nabava stočne hrane i stelje, cijepjenje krava te predavanja.
- c) najviši stupanj marvogojskih udruga čine one udruge koje se bave oplemenjivanjem primitivnih pasmina i daljnjim oplemenjivanjem djelomično oplemenjenih pasmina
- Takvim stupnjevanjem razvrstavale su se udruge do 1930. godine, odnosno do uvođenja obavezne kontrole mliječnosti.

2.3. OSNIVANJE SAVEZA MARVOGOJSKIH UDRUGA

Kako je uočen problem nedostatka veza i koordinacije među postojećim udrugama, na Skupštini udruge u Svetom Ivanu Žabnom 18. 06. 1911. godine predloženo je da se osnuje »**Savez hrvatskih marvogojskih udruga**«.

Na sastanku predstavnika marvogojskih udruga Rečice, Jaske, Bijele i Svetog Ivana Žabnog 1912. izneseni su prijedlozi pravila Saveza:

- omogućiti zajedničku prodaju goveda i isključenjem konkurencije,
- nastojati da se kod uzgoja čistokrvnih pasmina (simentalske i pincgavske) polaže važnost na mliječnost, mesnost, iskorištavanje hrane, zdravlje i oblik,
- nabavljati stoku iz dokazano valjanih stada (čistokrvnu),
- voditi individualnu kontrolu proizvodnje i hranidbe rasplodnih goveda,
- voditi matičnu evidenciju za familije udružnih grla koje porota izabere,
- priređivati izložbe,
- obavljati cijepjenje stoke i
- osigurati prodaju stočnih proizvoda i pružati stručnu pomoć osoblju udruge.

Utvrđeno je da sjedište Saveza bude Sveti Ivan Žabno, a početak rada 1913. godine.

Savez se nije ni konstituirao, a rat je 1914. godine prekinuo svaki rad na daljnjoj organizaciji zamišljenih i pravilima utvrđenih zadaća.

Pokrajinska uprava likvidirana je 1924. godine, kada i potpuno prestaje nabava bikova. Nedovoljna zainteresiranost države znatno je smanjila i usporila razvoj stočarstva.

Analizirajući stanje, članovi udruge došli su nakon rata na ideju da priđu **revitalizaciji Saveza marvogojskih udruga iz 1913. godine**. Na inicijativu Marvogojske udruge Sv. Ivan Žabno na osnivačkoj skupštini 24. 08. 1919. predlaže se oživljavanje rada Saveza. Od 25 marvogojskih udruga na skupštinu ih je pozvano 18, no odazvalo se samo sedam: Sveti Ivan Žabno, Đurđevac, Virovski Konaci, Virje, Oborovo, Križevci i Vrbovec.

Od pristiglih predstavnika marvogojskih udruga, šest ih je organiziralo simentalske, a samo Vrbovec udruhu za pincgavska goveda.

Predložena Pravila Saveza su prihvaćena te je **ponovno osnovan »Savez marvogojskih udruga« sa sjedištem u Žabnom 1926. godine**. Tada je Savezu pristupilo 40 udruga.

Stanje članstva u udrugama 1932. godine izgledalo je ovako:

Tablica 4: Udruge simentalne pasmine

Naziv udruge	Godina osnivanja	Broj članova	Brojno stanje stoke			
			Bikova	Krava	Podmlatka	Ukupno
1. Velika Gorica	1906.	67	1	120	136	257
2. Nova Gradiška	1907.	21	2	27	41	70
3. Gola	1908.	60	8	99	110	217
4. Sv. Ivan Žabno	1908.	182	2	368	468	838
5. Bela	1910.	18	-	30	28	58
6. Đurđevac	1910.	149	6	224	293	523
7. Hercegovac	1910.	70	2	111	149	262
8. Križevci	1912.	82	2	139	201	342
9. Virje	1912.	124	2	194	252	448
10. Virovski Konaci	1912.	49	-	69	112	181
11. Oborovo	1913.	56	-	103	136	239
12. Visoko	1913.	9	1	20	28	49
13. Bregi Koprivnički	1914.	8	1	20	30	51
14. Nova Rača	1914.	71	2	141	172	315
15. Novigrad Podravski	1917.	37	1	54	82	137
16. Novo Čiče	1920.	22	1	70	75	146
17. Sređani Gornji	1921.	16	2	29	36	67
18. Špišić-Bukovica	1921.	29	1	34	47	82
19. Peteranec	1922.	20	6	27	31	64
20. Brekinska	1923.	20	1	39	44	84
21. Daruvar	1923.	32	3	72	88	163
22. Ferdinandovac	1923.	40	1	51	91	142
23. Pakračka Poljana	1923.	9	2	15	26	43
24. Velika Gorica III	1923.	56	1	73	99	173
25. Virje III	1923.	18	-	25	25	50
26. Veliki Grđevac	1923.	25	1	35	43	79
27. Gotalovo	1926.	16	1	21	29	51
28. Predavac	1927.	9	1	10	11	22
29. Šišljavić	1927.	32	1	47	53	101
30. Bjelovar	1928.	13	1	18	25	44
31. Donji Mosti	1928.	16	1	24	29	54
32. Korija	1928.	10	1	10	28	29
33. Lukač	1929.	7	-	11	17	28
34. Kalinovac	1930.	15	1	15	17	33
35. Petrijanec	1930.	14	1	16	21	38
36. Severovci	1930.	7	-	11	10	21
37. Veliki Zdenci	1930.	14	1	21	34	56
38. Drnje	1930.	12	1	22	20	43
39. Pitomača	1931.	10	1	17	31	49
40. Suhopolje	1932.	12	-	13	13	26
Ukupno:		1492	63	2490	3214	5767

Tablica 5: Udruge pincgavske pasmine

Naziv udruge	Godina osnivanja	Broj članova	Brojno stanje stoke			
			Bikova	Krava	Podmlatka	Ukupno
1. Bačuga	1929.	18	-	18	24	42
2. Vrbovec	1912.	140	-	243	246	489
Ukupno:		158	-	261	270	531

Potkraj 1932. godine bile su ukupno 42 udruge sa 1650 članova, 2751 krava ili ukupno 6298 goveda.

I pored gospodarske krize razvoj udruuga i njihovo osnivanje se nastavlja. Tako krajem 1935. godine postoje 83 udruge simentalne pasmine, 7 udruuga pincgavske pasmine, 3 udruge smeđe pasmine i jedna udruuga buše, odnosno ukupno 94 udruge koje su imale 2374 člana s 2741 kravom, odnosno ukupno 9128 goveda.

Godine 1937. Savez marvogojskih udruuga ima već 93 udruge i osam izvornih članova te se od tada broj udruuga stabilizira na oko 100 organizacija.

2.4. IZMJERE I OCJENE GOVEDA

U počecima rada marvogojskih udruuga, izmjere i ocjene goveda bile su gotovo jedine mjere selekcije. Izmjera se obavljala u proljeće i jesen, a poslije, uvođenjem kontrole mužnje, samo u jesen. Rezultati izmjere obavezno se upisuju u matičnu evidenciju. Mjere se uzimaju Lydtinovim štapićem, a mjere se visina grebena, duljina trupa, širina bokova i prsa, dubina i opseg prsa, opseg cijevnice i težina u kilogramima.

Porote za ocjenjivanje bile su sastavljene od predstavnika marvogojske udruge, stručnjaka saveza marvogojskih udruuga te u načelu kotarskog ili općinskog agronoma i veterinara. Predstavnik saveza marvogojskih udruuga je predsjednik porotnog povjerenstva.

»Predstavnici marvogojske udruge kao porotnici mahom su dobri stočari, upućeni u sistem ocjenjivanja i od prirode nadareni za taj posao, a inače su objektivni i nepristrani. Porotnici po mogućnosti ostaju više godina« (cit. Jeličić I., 1947.)

2.5. KONTROLA MLIJEČNOSTI

Kontrola količine namuženog mlijeka i postotak masti nazivala se apsolutnom kontrolom mliječnosti. Kada se uz to mjerila i količina utrošene hrane, nazivala se relativna kontrola.

Kontrola mliječnosti najprije je uvedena u Danskoj 1895. godine, a 1896. u Nizozemskoj, dok 1897. godine kontrolu uvode Njemačka, Švedska, Finska i Škotska te **1907. godine Hrvatska.**

Osnivanjem Saveza počela je i priprema za uvođenje sustavne kontrole te se **1912.** godine na Gospodarskom učilištu organizirao **prvi tečaj za kontrolne asistente.** Ispitu je 1913. godine pristupilo sedam redovitih i dvoje neredovitih polaznika. Predavači na tečaju bili su uvaženi stručnjaci učilišta, profesori dr. Ljudevit Prohaska, dr. Oberhofer i dr. Kern. Prvi asistenti obučeni su za provedbu apsolutne i relativne kontrole mužje.

S tim se asistentima uoči rata 1914. godine pokušalo obavljati relativnu kontrolu u marvogojskim udrugama Sv. Ivan Žabno i Velikoj Gorici, no zbog složenosti posla pokušaj nije uspio. Revitalizacijom Saveza 1929. godine na skupštini koja se održala na Poljoprivrednom fakultetu u Zagrebu zaključeno je da se kontrola obavezno uvede u sve udruge. U Savez je 1. kolovoza 1929. godine namješteno pet asistenata. Dva puta mjesečno provodila se kontrola sa sve tri mušnje - ujutro, popodne i naveče i uzimali uzorci za ispitivanje masti u mlijeku.

Udružni povjerenici bili su stočari, članovi udruga, koji su bilježili namužene količine mlijeka u priručne knjižice, a kontrolni asistenti ispitivali su postotak masti i podatke upisivali u kontrolne listove.

Kontrola u udrugama počela je **01. 01. 1930. godine.**

Savez je tada raspolagao s devet asistenata i bio je prisiljen organizirati novi tečaj (dvomjesečni), koji je položilo 12 asistenata, pa se broj asistenata u Savezu povećao na 19 osoba.

Kontrola se provodila uz pomoć »udružnih povjerenika« i kontrolnih asistenta.

Većim brojem udružnih povjerenika omogućena je provedba kontrole dva puta mjesečno. Tijekom vremena i boljom organizacijom nju obavlja 22 asistenata i 86 kontrolnih povjerenika.

Kako je posao kontrolnih povjerenika bio volonterski, a oduzimao im puno vremena, dolazio je do problema u angažiranju članova udruge za tu funkciju, to se radi toga i drugih razloga 1937. godine, ukida rad povjerenika i ostaju na tom poslu samo 22 asistenta. Tada na svakog asistenta otpada 80 – 220 krava. (cit. Auslender D., 1973) Promjenom koju smo spomenuli, a u cilju kvalitetnog obavljanja posla, od 1938. godine kontrola mlijeka s dva puta smanjuje se na jednom mjesečno, a ispitivanje masti na četiri puta godišnje odnosno svaka tri mjeseca.

Ispitivanje masti u početku se obavljalo Morsinovim načinom, a u pedesetim godinama 20. stoljeća prešlo se na Gerberovu metodu.

2.6. STOČARSKE IZLOŽBE

Udruge organizirane u periodu od 1908. do 1913. godine, uporištem u Naputku o provedbi Zakona o promicanju stočarstva iz 1905. – 1908. godine, uz pogodnost Hrvatske zemaljske vlade, prišle su organiziranju izložbi već 1908. godine. Najviše ih je održano 1912. i 1913. godine, preko 12 godišnje, s više od 600 grla na pojedinim izložbama.

Naputkom je detaljno propisana vrsta izložbi, organizatori i osiguranje sredstava tako da su izložbe bile:

- A) Regionalne - a) općinske, b) kotarske i c) županijske i
- B) Zemaljske.

Regionalne izložbe održavane su kada je organizator osigurao sredstva za ukupne režije i 50% nagradnog fonda, a Hrvatska zemaljska vlada preostalih 50% sredstava.

Općinske i kotarske izložbe održavale su se povremeno, a županijske u pravilu svake druge godine. U izložbenom povjerenstvu obavezno je bio izaslanik Hrvatske zemaljske vlade.

Zemaljske izložbe održavane su svake pete godine u Zagrebu.

Za te izložbe ban Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije imenuje posebnog povjerenika koji koordinira rad svih sudionika.

U periodu od 1918. do 1941. godine takav oblik rada zamire, a ponovno je zaživio nakon Drugog svjetskog rata, od 1965. do 1980. godine.

Nagrađivanje je bilo u skladu s osiguranim sredstvima. Uz obavezne diplome dijeljene su nagrade u novcu i materijalnim dobrima, često vrlo velikih vrijednosti.

2.7. OSNIVANJE CENTRALNE MATIČNE KARTOTEKE

Naši prvi uvozi, više od 60 godina, nisu imali podatke za uvezene životinje, već su kupovane po obliku, tipu i sekundarnim svojstvima mliječnog odnosno mesnog tipa goveda.

Osnutkom »Saveza hrvatskih marvogojskih udruga« 1913. godine nastojalo se vođenje knjiga dovesti na višu razinu, no osim osnovnih pokazatelja većina životinja nije imala podatke o proizvodnim svojstvima.

Tek revitalizacijom Saveza marvogojskih udruga 1926. godine i počecima apsolutne kontrole proizvodnje mlijeka, podaci o grlu bili su upotpunjeni svim najvažnijim pokazateljima.

U to vrijeme uzgojne knjige sastojale su se od:

- matične knjige krava,
- matične knjige bikova pepinjera,
- prigojne knjige teladi,
- knjige pripusnica i
- priposnog registra.

Matična knjiga krava temelj je matičnog knjigovodstva i sastoji se od matičnih listova pojedinih životinja.

Matični list sadrži broj i opis životinje, ime i prezime uzgajivača i vlasnika, dan upisa u matičnu knjigu, dan i uzrok izlučivanja, podatke o podrijetlu za tri i više generacija, o plodnosti, mliječnosti i upotrebi podmlatka, zdravlju, ocjenjivanju i izmjeri te podatke o nagrađivanju. Poželjna je i slika, no dovoljan je samo crtež karakterističnih oznaka.

Matična knjiga bikova pepinjera sadrži podatke samo onih bikova koje je stručna porota odabrala za rasplod.

Prigojna knjiga teladi sadrži popis teladi od krava upisanih u matičnu knjigu krava i očeva upisanih u knjigu bikova.

Svako tele označava se u desno uho rednim brojem prigojne knjige tetoviranjem, a inicijali udruge upisuju se u lijevo uho.

Teletu je bilo potrebno utvrditi i potvrditi identitet, uz prisutnost kontrolnog povjerenika i najbližeg susjeda. Tele se prijavljivalo do tri dana od telenja tajniku udruge. Kranji rok tetoviranja teleta bio je deset dana.

Knjiga pripusnica i zapisnik nalaze se kod »bikara«, koji danomice redom upisuju sve pripuste.

Pedigre sadržava propisane podatke s podrijetlom, a izdaje se pri prometu grla.

Godine 1933. počele su pripreme za izradu centralne matične kartoteke pri Savezu marvogojskih udruga, prvo za bikove, a zatim za krave. U udrugama se sređuju i ažuriraju svi podaci u matičnim knjigama bikova i krava, a zatim se tako sređene knjige od 1939. postupno povlače u Savez radi prijepisa.

U knjigu bikova upisuju se svi bikovi uvezeni od 1907. godine, kao i domaći bikovi koji su se nalazili u udrugama. Centralna matična knjiga osnovana je i za sve matične krave i pasmine goveda koje su u udrugama uzgajane. Dojavom uzgojnih promjena na terenu ažurirala se centralna matična kartoteka. Ona je sadržavala podatke za više od 11.500 krava simentalske pasmine, oko 1000 krava pincgavske te manji broj krava ostalih pasmina. Sadržavala je i podatke za sve bikove koji su se nalazili u udrugama od prvog dana. Na taj način Savez je postao jedinstvena uzgojna cjelina te uspješno rukovodi selekcijskim radom na cijelom području. Dokumente o podrijetlu stoke kao i druge dokumente od tada izdaje Savez, a ne više same udruge.

Pred početak II. svjetskog rata (1940.), na poticaj Međunarodnog kongresa za jedinstveno vođenje matičnih knjiga za goveda, stvoren je jedinstveni jugoslavenski Herd-book sa sjedištem u Beogradu u kojem je vođena jedinstvena knjiga elitnih bikova i krava. Pravo upisa u Herd-book imala su samo grla s punim podrijetlom i odgovarajućom proizvodnjom, a podatke su davali Savezi. Uskoro nakon njegova formiranja, izbio je II. svjetski rat tako da je prestao s radom.

Nakon rata udruge se pokušavaju othrvati utjecaju politike na selu. Obnavljaju ratom uništenu stoku. Nakon učestalih pritisaka službene politike Savez kao »političko-privredni« nepodoban subjekt 1957. godine ulazi u Zadružni stočarski savez.

Godine 1953. u Savez su učlanjene 72 stočarske udruge, od čega 66 za uzgoj simentalskog, 5 udruge za uzgoj pincgavskog i jedna za uzgoj istarskog goveda.

2.8. UTEMELJENJE JEDINSTVENE SELEKCIJSKE SLUŽBE

U jesen 1957. godine Savez marvogojskih udruga pripaja se **Zadružnom stočarskom savezu Hrvatske**, a marvogojske udruge prelaze u **govedarske ogranke poljoprivrednih zadruga**. Na taj način u Hrvatskoj je stvorena jedinstvena uzgojno-selekcijska organizacija koja objedinjuje rad na selekciji stoke društvenog i privatnog sektora. Zadružni stočarski savez Hrvatske djeluje do 1. 12. 1960. godine.

U trenutku stvaranja jedinstvene selekcijske službe ukupno je bilo obuhvaćeno selekcijom 19712 krava u 431 stada sljedeće strukture:

- poljoprivredna dobra (10584 krave u 102 stada)
- zadružne ekonomije (2125 krave u 93 stada)
- stočarski ogranci (3524 krave u 161 stadu)
- marvogojske udruge (3479 krave u 75 stada)

Uzgojno-selekcijski rad na privatnom sektoru i na zadružnim ekonomijama odvija se u to vrijeme preko **stručnih službi** zadružnih stočarskih poslovnih saveza, dok poljoprivredna dobra imaju **vlastitu stručnu službu** koja izravno surađuje sa selekcijskom ustanovom u Republici.

Karakteristika ovog perioda je povećanje broja rasplodnih goveda u društvenom sektoru. U prvo vrijeme imanja se orijentiraju na nabavu simentalskih krava i junica iz individualnih gospodarstava, dok se od sedamdesetih godina sve više okreću uvozu mliječnih pasmina (frizijac, rotbunt). Uvozilo se holštajnsko govedo kao izrazito mliječna pasmina, a postojeća crno-šara goveda pretapaju se u holštajna.

Broj rasplodnih goveda na društvenim imanjima dosegno je vrh 1960. godine sa 63.025 grla, od čega 47.934 krava i junica.

Nakon 1960. godine taj broj stalno pada. Tako je potkraj 1972. godine iznosio 20.793 grla odnosno 18.924 krava i rasplodnih junica.

U stočarskim ograncima od 1957. godine do 1959. broj rasplodne stoke raste, a što je u vezi s velikim interesom za rasplodnom stokom. Nakon toga zanimanje slabi, pa paralelno pada i broj stoke pod selekcijom. Tako je 1959. godine u 312 govedarskih ogranaka bilo 35.840 matičnih krava i junica, a od tada se taj broj počeo postupno smanjivati.

Selekcijskim radom Stočarski zadružni savez bavi se do 1960. godine i tada, de jure, organizacijski dio rada ostaje u »Zadružnom savezu Hrvatske« tj. njegovim članicama »poljoprivrednim zadrugama«, a stručni rad prelazi u novoosnovani »**Stočarski selekcijski centar Hrvatske**« koji počinje s radom 01. 12. 1960. godine, a od 1975. godine djeluje u sastavu »**Poljoprivrednog centra Hrvatske**«.

Uredbom Vlade RH iz 1994. godine kao ustanova za obavljanje selekcije u stočarstvu i poljoprivredi osnovan je »**Hrvatski stočarsko-selekcijski centar**«.

Njemu se uredbom Vlade RH o izmjenama i dopunama Uredbe o Hrvatskom stočarsko-selekcijskom centru iz 2003. godine mijenja naziv u »**Hrvatski stočarski centar**«, a dodjeljuju mu se i poslovi vezani uz provedbu poticaja te obilježavanje i evidenciju domaćih životinja.